

POSTILĖ. Mikalojus Daukša „Prakalba į malonųjį skaitytoją“

Man, norinčiam, gerbiamas ir mielas Skaitytojau, ką nors gera savo tėvų šaliai padaryti ar kuo nors jai pagelbėti, atiteko ir mano luomui priderantis, ir mūsų garsiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje paplitusiai katalikų Bažnyčiai ne tik puikus ir didžiai malonus, bet ir labai reikalingas darbas: jau seniai kunigo Vujeko, mokyto teologo jėzuito, parašytus ir surinktus ir visiems katalikams didelę paslaugą teikiančius, į čekų ir vokiečių kalbas išverstus pamokslus į savąją, mūsų, lietuvių, kalbą išversti ir visiems skaitymui pateikti.

Tikiuosi tuo savo darbu ir patarnavimu ne tik lietuvių bažnyčiai, bet ir visiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečiams iš dalies įtiksiąs, kai kuriems duosiąs progos pagalvoti ir pasvarstyti didesnius dalykus ir paskatinsiąs karščiau rūpintis gimtąja kalba ir ją skleisti. Nors, tiesą sakant, retas kuris iš mūsų, ypač prakilnesniųjų, nemoka lenkų kalbos ir negali skaityti lenkiškai rašytų pamokslų, tačiau, mano manymu, daugiausia yra tokių, kurie lenkų kalbos nesupranta arba menkai ją temoka. Žinau, kaip visos tautos vertina, myli ir brangina veikalus, gimtąja kalba rašytus (todėl, manau, visos tautos ir suskato versti knygas iš kitų kalbų į savas), tik tai mūsų lietuvių tauta, besimokydama lenkų kalbos ir ją vartodama, taip yra paniekinusi, apleidusi, kone išsižadėjusi savo kalbos, jog kiekvienas tai aiškiai mato, bet už tai vargu ar kas ją pagirs.

Kurgi, sakau, pasaulyje yra tauta, tokia prasta ir niekinga, kad neturėtų šių trijų savų ir tarsi įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos? Visais amžiais žmonės kalbėjo savo gimtąja kalba ir visados rūpinosi ją išlaikyti, turtinti, tobulinti ir gražinti. Nėra tokios menkos tautos, nėra tokio niekingo žemės užkampio, kur nebūtų vartojama sava kalba. Tąja kalba paprastai visi rašo įstatymus, ją leidžia savosios ir svetimų tautų istorijas, senas ir naujas, ją aptaria visus valstybės reikalus, ją gražiai ir pa-

doriai vartoja visokiais atvejais Bažnyčioje, tarnyboje, namie. Pati prigimtis visus to moko ir kiekvienas beveik iš motinos krūties įgauna potraukį į savąją kalbą – ją mielai vartoti, išlaikyti ir propaguoti.

Tai akivaizdžiai matome ne tik žmonių, bet ir neišmintingų padarų gyvenime. Kas per keistenybės būtų tarp gyvulių, jeigu varnas užsimanytų sukti kaip lakštingala, o lakštingala – krankti kaip varnas, ožys – staugti kaip liūtas, o liūtas – bliauti kaip ožys? Dėl tokio savo būdo pakeitimo pranyktų savitumas, beveik pranyktų ir tokių įvairių gyvulių esmė ir prigimtis. Jeigu toks gyvulių paikumas sukeltų tarp jų tokį sąmyšį, tai galime suprasti, koks sumišimas ir netvarka kyla, kai žmogus, dėl kitos tautos kalbos savo gimtąją visiškai paniekinęs, taip pamėgsta svetimąją (pamiršdamas savąją, kuria Dievas ir gamta liepia kalbėti), lyg pats būtų ne to krašto ir kalbos.

Ne žemės derlumu, ne drabužių skirtingumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių tvirtumu gyvuoja tautos, bet daugiausia išlaikydamos ir vartodamos savo kalbą, kuri didina ir išlaiko bendrumą, santaiką ir brolišką meilę. Kalba yra bendras meilės ryšys, vienybės motina, pilietiškumo tėvas, valstybės sargas. Sunaikink ją – sunaikinsi santaiką, vienybę ir gerovę. Sunaikink ją – užtemdysi saulę danguje, sumaišysi pasaulio tvarką, atimsi gyvybę ir garbę. Kas išsklaidė ir išvaikė tuos, kurie buvo pastatę bokštą iki pat debesų, norėdami išgarsinti savo vardą? Kalbų nesantaika. Kas daugiausia pradėjo kovas, maištus ir sukilimus pasaulyje? Kalbų skirtingumas. Visos nesantaikos tarp tautų, visi šmeižtai, vienos tautos niekinimas kitos, visa tai kilo iš kalbų skirtingumo, kaip iš visokio sąmyšio šaknų.

Juk iš prigimties kiekvienas labiausiai linksta ir stipriai prisiriša tiek prie savo tautos ir kraujo, tiek ir prie savo kalbos. Antra vertus, kuo gi išsilaike iki šiol ta didžioji Persijos karalystė, senovinė monarchija? Tik tai savo kalbos santaika. Kuo gi kitoje tautoje garsėjo ana Romos valstybė? Dėl ko jų žygdarbiai net tolimiausius žemės kraštus pasiekė? Vien tik išlaikymu gimtosios kalbos, kuriai praturtinti ir skleisti ne tik įstatymus leido, bet ir įvairius filosofijos mokslus dėstė ir savo dievų garbę aprašė. Graikų kalbą draudė vartoti įstatymuose ir senate. Kuo išsilaike Arabų šalis, Graikų valstybės ir kiti tolimi kraštai? Vien tik tai gavo gimtosios kalbos išlaikymu. Nekalbu apie Italų žemę, kuri taip rūpinasi išlaikyti ir skleisti savo kalbą, jog nėra jo-

kių, net sunkiausio turinio knygų, kurių jos žmonės nebūtų išvertę į savo kalbą. Neliesiu, nes visi tai žinome, mūsų kaimyninės Lenkijos, kurioje kaip žydi ir turtėja kalba – kas nežino? Kas nėra girdėjęs.

Visa tai sakau ne tam, kad peikčiau kitų kalbų, mokėjimą ir vartojimą (tai visados visų žmonių buvo ir tebėra vertinama ir giriama), ypač lenkų kalbos, kuri, mūsų Didžiajai Kunigaikštystei mielai susijungus su garsinga Lenkijos valstybe, virto lyg ir gimtąja. Aš tikrai smerkiu mūsų gimtosios lietuvių kalbos apleidimą, kone išsižadėjimą ir bodėjimąsi ja. Duok Dieve, kad mes laiku apsidairytume ir iš to praradimo kada nors prisikeltume. Argi nematome, kiek daug mūsų Didžiojoje Kunigaikštystėje žūsta dėl tikybės ir sielos išganymo dalykų nežinojimo; kiek daug atsilikusių ir paskendusį sunkiuose pagoniškuose prietaruose ir šiandien tebegyvena. Argi negirdime, kiek daug jų miršta, pikta ir nekrikščioniškai gyvenę, ir į amžiną prapultį eina. Tai žala, atsirandanti dėl tėvų kalbos apleidimo, dėl gimtosios kalbos paniekinimo. Kaip paprasti žmonės supras, kas gera ir išganinga, jeigu tas, kuris turi juos mokyti, jų kalbos arba nemoka, arba ją bjaurisi; kaip jie klausys ir tikės, ką sako šv. Povilas, jeigu neturi skelbėjo; ką jie darys, jeigu nesupranta mokytojo. Pasigailėkime mūsų pačių kraujo, kuris džiūsta dėl barbariškos ganytojiško darbo padėties. Pasigailėkime mūsų pačių kūno dalių (nes mes sudarome vieną kūną ne vien Kristuje, bet ir Tėvynėje). Neleiskime, kad mūsų pačių dalis taip niekingai pražūtų. Nenieikinkime sielų, apšlakstytų brangiu Kristaus krauju, idant rūstusis Dievas tame didžiajame Tribunole nepateiktų mums didžiulės sąskaitos, idant tasai, kuris, gyvybę atėmęs kūnui, turi galią nutremti sielą į amžinąjį pasmerkimą, nepareikalautų iš mūsų atpildo už mūsų brolių kraują. Bijokime to drebėdami ir neniekinkime savo tautos kalbos – ypač tie, kurie žmonių sieloms tarnaujame, nes dėl jos nepaisymo ir apleidimo mes su visa gentimi atsiduriame pavojuje. Štai kas, štai kas iš tiesų didžia dalimi pažadino ir paskatino mane išversti tas knygas į mūsų tėvų kalbą; štai kas tą iš tiesų nelengvą darbą pasalidino, padarė jį dėkingą ir malonų.

Tad priimkite, žmonių sielų Ganytojai, tą menką savo brolio paslaugą. Priimki, Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, tą mano darbelį, mažą, bet atsirusį iš didelės meilės Tau. Klausyki ir mūsų tauta, mokyto vyro, pagarsėjusio savo tuo turtingo išga-

ningo mokslo veikalų ir Lenkijoje, ir kitose šalyse, bylojančio į Tave jau ne lenkų, o tavo pačios kalba. Ir čia išgirsi gryną ir nesuklastotą Tavojo Jėzaus mokslą. Pasisemsi iš čia sukauptos Šventųjų Tėvų ir mokytų vyrų senovinės išminties bei tikrojo katalikų tikėjimo. Čia rasi tiesos apgynimą nuo naujų pseudomokslų. Skaitykite visi su meile, o ypač jūs, kurių rūpesčiui patikėtos tikinčiųjų sielos. Iš čia semsitės sveiko mokslo, teisingo visuotinio tikėjimo mokymo, kurį jiems perteikinsite. Ir čia išmoksitės, kaip suprasti ir aiškinti Šventąjį raštą bei įveikti jo neaiškumus. Iš čia kaip iš strėlinės galėsite traukti aštrias strėles, kuriomis perversite ir beveik sunaikinsite ir eretikų žabangas, ir klaidingų mokslų apgaulės, ir naujus piktžodžiavimus. Čia rasite vaistų įvairiausioms dvasiškomis ligoms ir žaizdoms gydyti. Čia sužinosite net savo ir savo Avelių privalomas pareigas. Kai kada tas mano veikalas galės padėti ir užsiėmusiems ganytojams, kurie dažnai sugaišta gerokai laiko, ieškodami pamokslui medžiagos ir žodžių. Ši knyga palengvina ir viena, ir kita. Nes ir medžiagos įvairumas, ir žodžių gausumas lengvai praturtins stropų skaitytoją. Padės taip pat ir katalikams ūkininkams, kurie kartais arba kokių nors sunkumų supančioti, arba dėl didelio Bažnyčių atstumo (nors kiekviena katalikų šventė turėtų tuos sunkumus lengvinti) negali atvykti į pamokslą. Tai galės išlyginti, skaitydami tuos pamokslus namie, sėdamiesi iš jų, kaip pridera, dvasinės stiprybės bei krikščioniškos saldybės ir naudos.

Pagaliau, kad ir negautum kitos paramos ir naudos iš tų knygų, išverstų į lietuvių kalbą, gana man bus, jog šiuo, nors ir mažu savo darbeliu, – kaip manau ir geidžiu, – duosiu pradžią ir paskatinsiu mūsų sieloms mylėti gimtąją kalbą, jos laikytis ir ją ugdyti. Juk tatai mums ir visiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojams, kaip sakyta, labai turėtų rūpėti. Likis su Dievu, mielas Skaitytojau, ir gauk iš šių taip reikalingų knygų malonumo ir naudos.

Originalus tekstas lenkų k.: Postilla Catholica, tai est: Išguldymas Ewangeliu kiekvienos Nedelos ir szwetes per wissus metus / per kuniga Mikaloiu Dauksza, Kanonika Medniku isz lekiszko pergulditai; su wala ir dalaidimu wireusiuuu. – W Wilniui: Drukarnioi Akademios Societatis Iesu, A. D. 1599.

M. Daukšos „Prakalbą į malonųjį skaitytoją“ iš lenkų į lietuvių kalbą išvertė Regina Koženiauskienė